

Naturnære agerhøns 1

Hvis udsætning af agerhøns skal føre til en langsigtet forøgelse af bestandene, kræver det naturnære opdræts- og udsætningsmetoder.

Tekst: Niels Søndergaard, Danmarks Jægerforbund
Foto: Niels Søndergaard og Finn Sakslev Andersen

VI HAR SAT agerhøns ud i over 450 år. Formålet har først og fremmest været at hjælpe eksisterende bestande, men også at have mere vildt at skyde under jagt. Trods massiv udsætning er den samlede bestand af agerhøns dog ikke stigende. Tværtimod har den været nedadgående i betænkelig grad. Årsagerne er sikkert mange, men især er landbrugslandet markant anderle-

des i dag end for 50 år siden, hvor den samlede bestand for alvor begyndte at gå tilbage.

Den manglende effekt af udsætningen skyldes sandsynligvis, at terrænerne (biotoperne) ikke har været tilstrækkeligt velegnede. Hertil kommer, at opdrætsmetoderne i de senere år sandsynligvis ikke har givet kyllingerne tilstrækkelig mulighed for

naturlig adfærd via prægning fra voksne fugle. Den manglende prægning er i hvert fald generelt tilfældet for de seneste årtiers udsætninger af hovedsageligt maskinopdrættede fugle med en alder på 90-100 dage. Denne opdrætsmetode betyder, at fuglene ikke er blevet præget, så de har udviklet en naturlig adfærd. Konsekvensen er, at de ikke har klaret sig

Finn Sakslev Andersen

særligt godt på den frie vildtbane. Det er et alvorligt problem, som vi bør ændre radikalt, så vores udsætning bliver mere langsigtet og bæredygtig.

Man kan sagtens forestille sig, at agerhønsbestandene i nogle områder af Danmark er reduceret så kraftigt, at de er ekstremt følsomme over for ringe vejrforhold, prædation m.v. Alene i kraft af deres ringe antal formår bestandene ikke at sikre deres overlevelse og tilstedeværelse i det givne område. En løsning kunne være udsætning, men det skal ske på en mere naturnær måde, hvis det reelt skal hjælpe. I den sammenhæng er det væsentligt at bemærke, at den internationalt anerkendte union for naturbevarelse IUCN (Den Internationale Union for Naturbevarelse, som hjælper verden med at finde pragmatiske løsninger på vores mest presserende miljø- og udviklingsmæssige udfordringer) har sagt god for den løsning, som er beskrevet i denne artikel. Løsningen må således anses for værende formelt godkendt af internationale offentlige og private organisationer inden for naturforvaltning.

Brug skrukhøns

Udsætning af agerhøns, der opdrættes med skrukhøns i de første fire-fem uger af deres levetid, og herefter på terrænet adopteres af vilde forældrefugle, der af en eller anden grund ikke selv har kyllinger, er uden sammenligning den mest effektive me-

Konklusionen af engelsk forskning er, at agerhøns helst skal udsættes som kyllinger og adopteres af golde/tomme par. Det gælder også i Danmark.

tode til udsætning af agerhøns. Hvis kyllingerne desuden er genetisk knyttet til det terræn, de skal udsættes på, så er vi særdeles godt på vej til give agerhønsene et tiltrængt løft. Men allerførst skal terrænet have en kvalitet, der indfrier agerhønsenes krav til levested. Det er nemlig den væsentligste forudsætning for udsætning af ikke bare agerhøns, men alt vildt.

Engelske anbefalinger

Game and Wildlife Conservation Trust i England har på baggrund af

mange års forskning i opdræt og udsætning af agerhøns ved forskellige metoder udarbejdet en vejledning i udsætning. Forskningen omfatter blandt andet opdræt og udsætning af agerhøns på fem forskellige måder:

1. Kyllinger udruget og opfostret med skrukhøns, udsat om sommeren og adopteret af et vildt, tomt par. Tomme par er et par agerhøns, som af en eller anden grund ikke har haft held med reproduktionen. Det kan skyldes, at reden er blevet ryddet af rov- >

Udsætning af agerhøns bør kun ske, hvis den vilde bestand er forsvundet, eller hvor der findes under to par pr. 100 ha i et område på mindst 400 ha. Måltrettet terrænpleje, fodring og regulering af rovvildt bør være iværksat inden udsætning.

► vildt eller ødelagt af en landbrugsmaskine. Disse tomme par opretholder stadig deres territorium og er derfor meget stationære.

2. Kyllinger, der er maskinruget, udsat om sommeren og adopteret af et tomt, vildt par.

3. Maskinrugede og -opdrættede kyllinger uden opfostring, udsat om sommeren.

4. Voksne agerhøns med selvopfostrede kyllinger, udsat i efteråret (ikke tilladt i DK).

5. Voksne vilde fugle i par, udsat i foråret (ikke tilladt i DK før efter den 1. april).

Forskningskonklusionerne er:

- Seks måneder efter udsætning var overlevelsen højest hos de kyllinger, der blev adopteret af de tomme parhøns (20 procent). Der var dog ingen forskel på, om fuglene var ruget af en skrukhøne eller en rugemaskine. Næsthøjeste overlevelse fandtes hos voksne fugle med et kuld „voksne“ kyllinger udsat om efteråret (10 procent). Denne metode blev efterfulgt af par udsat om foråret (ni procent). Den laveste overlevelse stod de uopfostrede kyllinger, der ikke blev adopteret for (syv procent) - og dermed en markant forskel i forhold til kyllinger, der blev ført af et vildt par uden egen ynglesucces.

- Uafhængig af opdrætsmetode viste de fugle, som overlevede de første seks måneder, at deres overlevelse efter yderligere seks måneder var langt højere (36 procent) end overlevelsen i den første seksmånedersperiode. Det

FAKTA

Engelske forskningsresultater konkluderer følgende om opdræt og udsætning af agerhøns ved forskellige metoder:

- Efter et år er gennemgangen af udsatte kyllinger, som er blevet udsat og opfostret, mindst tre gange så stor som hos kyllinger, der ikke er blevet adopteret af tomme par.
- Andelen af udsatte opfostrede fugle, som yngede succesfuldt, var dobbelt så høj som hos fugle udsat ved andre metoder.
- Fuglenes forbliven i området efter udsætning afhang meget af mængden og kvaliteten af dækningen. Jo bedre habitat, jo større succes med at holde på fuglene i området efter udsætning.

vidner om deres evne til at tilpasse sig livet på den frie vildtbane.

- De fugle, som overlevede til deres første ynglesæson, opholdt sig for langt størstedelens vedkommende (89 procent) inden for en radius af halvanden kilometer fra det sted, hvor de var blevet sat ud.

- Ynglesuccesen hos de udsatte fugle, der overlevede deres første ynglesæson, var 49 procent hos de adopterede kyllinger, 31 procent for efterårsudsatte voksne fugle med „voksne“ kuld, 24 procent for par udsat i foråret, og nul procent for uopfostrede kyllinger.

- Kuld størrelsen hos de udsatte fugle var ikke forskellig fra de vilde fugle i samme område.

- Ynglesuccesen i det sydlige England var cirka halvdelen af, hvad den var i det østlige England. Årsagen er formentlig knap så intens regulering af rovvildt.

Krav til terrænet

Forskningen har desuden resulteret i:

- En række generelle betragtninger om, hvorvidt udsætning overhovedet bør finde sted.

- En oversigt over forudsætninger for udsætning.

- Metoder til at udsætte, hvis konklusionen på ovenstående er positiv.

De engelske resultater er i det følgende søgt tilpasset danske forhold. Desværre har vi ikke samme muligheder som englænderne, der kan indfange vilde agerhøns og dermed sikre en langt bedre avlslinje i opdrættet. Den fremgangsmåde resulterer i fugle, som har den rette „vilde“ adfærd, og som kan videregive den til afkommet. Fremgangsmåden er altså mere bæredygtig.

I England kan man også udsætte „avlslugle“ med et selvopfostret kuld i efteråret med henblik på næste års reproduktion. Disse avlsfugle er vilde

fugle, som er indfanget i et område med mere end 25 agerhøns pr. kvadratkilometer og derfor en bestandstæthed, der tåler indfangning.

Endelig kan englænderne udsætte voksne fugle om foråret, inden de danner par og begynder at yngle. Igen er der tale om indfangede vilde agerhøns fra et område, hvor bestandstætheden tåler det. De flyttes altså til et andet område, hvor bestanden er trængt.

Engelske anbefalinger på dansk

Forbedringer af leve-/udsætningssted:

- Sæt kun agerhøns ud i en velegnet biotop med gode kantzoner og markvildtstriber, der sikrer ekstra dækningsmuligheder vinter/forår og redesteder (insektvolde, bræmmer med gammel vegetation og lignende). Sørg også for muligheder for fødesøgning i form af vildtagre med velegnede vildtafgrøder og områder med plads til enårige ukrudtsarter. Sidstnævnte kan med fordel etableres i form af en reduceret mængde udsæd i markafgrøderne kombineret med sprøjtefrie randzoner.

- En samlet størrelse af udsætningsområdet på mindst 400 ha. Det vil i mange tilfælde kræve koordinering og samarbejde mellem flere lodsejere. DJ's vildtplejerådgivere kan være behjælpelige med råd og vejledning i denne sammenhæng.

- Vær opmærksom på, at arealer, som historisk har været gode agerhøns habitat, kan have ændret sig. Ændringen kan for eksempel skyldes tilplantning med skov, så arealet ikke længere er et velegnet levested for agerhøns.

Regulering af prædatorer:

- Regulér rovvildt, der især tager voksne fugle og rydder reder for æg. Det drejer sig først og fremmest om ræv og krage (i nævnte rækkefølge), men også rotter, husskade og mink kræver opmærksomhed.

- Måltreguleringen af rovvildt til så sent på sæsonen som muligt i forhold til loven (jagttime og reguleringsperiode).

Fodring:

- Der skal opsættes mindst en-to foderautomater pr. potentielt par agerhøns. Sørg for, at automaterne altid er fyldt fra udsætningens start til og

med maj. Flyt foderautomaterne, så der findes mindst en pr. territorium.

- Sørg for, at foderautomaterne placeres, så agerhønsene ikke bliver angrebet af rovvildt, mens de æder. Sørg for gode dækningsforhold rundt om foderautomaten.

Terræn- og bestandsvurdering

Før der sættes agerhøns ud, skal terræn og bestand vurderes. De engelske forskningsresultater giver følgende anbefalinger i forhold til eksisterende forekomster af agerhøns (også brugbare under danske forhold):

I et område på mindst 400 ha, hvor der stadig findes agerhøns - mere end to par pr. 100 ha - skal man som udgangspunkt:

- Undlade udsætning. En udsætning vil i værste fald få negativ effekt på reproduktionen hos den eksisterende bestand af vilde fugle.

- Gøre terrænet bedre (som nævnt ovenfor).

- Hvis terrænet er blevet forbedret, så følg anvisningerne for afskydning, som de beskrives i den nationale forvaltningsplan for agerhøne.

- Opsæt foderautomater, gerne en pr. 100 meter markvildtstribe.

- Nedsæt omfanget af forstyrrende friluftaktiviteter i området.

- Løbende vurderer bestandens størrelse. Tæl fugle i foråret (marts-april) og i efteråret (efter høst, hvor markerne er nemme at overskue). Tælling kan foregå med kikkert ved at køre rundt i terrænet i bil eller fra trakto-

ren under markarbejde. Nationalt center for miljø og energi, Aarhus Universitet (DCE, AU) har udarbejdet en vejledning, som findes på www2.dmu.dk/Pub/FR648.pdf.

- Justere vildtplejen ud fra observationerne af bestandens størrelse.

I et område på mindst 400 ha uden eller med ganske få agerhøns - mindre end to par pr. 100 ha - skal man sørge for, at forudsætningerne for en bæredygtig udsætning er til stede. Det handler om:

- Forbedring af terrænet, regulering af rovvildt, opsætning af foderautomater, nedsættelse af omfanget af forstyrrende friluftaktiviteter og midlertidigt stop for afskydning af agerhøns, indtil bestanden er på et niveau, hvor den tåler afskydning.

- Udsætning af fugle, som enten er opfostret af forældre eller skrukhøns, så kyllingerne gennemgår den rette prægning og udvikling. Fuglene skal helst komme fra en avlslinje, der har bevist sin evne til reproduktion, herunder især at kunne tage vare på prægning, så kyllingerne får en naturlig adfærd.

Det første års udsætning af agerhønskyllinger har som hovedformål at sikre næste års grundbestand af territoriehævdende par. Parrenes ynglesucces kan ikke forventes at være stor, men forhåbentlig er der en række tomme par, der står klar til at modtage det følgende års kyllingeflokk.

nis@jaegerne.dk

Tælling af agerhøns på terrænet er en vigtig forudsætning for, at terrænpleje og bestandspleje kan målrettes den givne bestand.

